

ՄԱՍԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ. կես տարվանը 6 ռուբլ.
Առանձին համարները 5 կոպեկով:
Փոփոխում գրվում են միմյանից Բնագրատան մէջ:
Օտարաբաղադատից դիմում են ուղղակի:
Тифлис. Редакция „Маска“.

Իմացադատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տոն օրերից):
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իրաւանիւր բառին 2 կոպեկ:

ԲՈՂԱՆԻԱԿՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքական մտածողները:—Նե ր ք ի ն տ ե-
ս ու մ իւ ճ: Նամակ Մասկայից: Ներքին ուղեր:—
Արտաքին ու սոցիալական: Արեւելեան գործեր:
Քիչիւր:—Մշակչի հեռագիրներ:—Յայտարար-
ութիւններ:—Բանասիրական: Նամակ Արա-
քիայից:

Ք. ՂԱԲԱԿԱՆ ՄՏԱՍԽՈՒՆՔ-ՆԵՐ

Պարսկաստանից սարսափելի լուրեր են գալիս: Մենք ունենք խմբագրութեան մէջ այդ երկրից ստացած նամակներ, որոնց հետ կը ծանօթացնենք ընթերցողին, իսկ առ այժմ կարճ կերպով կը պատմենք նամակների մէջ նկարագրված անցքերը:

Պարսկաստանի Սոփու-Բուլան, Միանդաբ, Բինաբ և Մա-րաղա գաւառները տիրել են քիւրդները Հէյն-Իբրազուլի առաջնորդութեամբ: Քիւրդները, ասում են, թուով 100,000 են, բոլորն էլ լաւ զինաւորված են մարտիների հրացաններով, ունեն և մի քանի թնդանօթներ:

Ամեն տեղ, որտեղ անցնում են այդ բարբարոսները, նրանք աւերում, այրում են գիւղեր և քաղաքներ, որի են անցնում բոլոր բնակիչներին, ոչ մինի կեանքն անգամ չը խնայելով: Եւ այդպէս և թէ պարսիկները նը-

րանց կատաղութեան զոհ են դառնում: Ով որ չը կարողացաւ փախչել, նա մահչան է դատաւարտված: Քիւրդները նոյն ա-նողորմ կատաղութեամբ վերաբերվում են գէպի պարսիկները, որքան և գէպի հայերը, որովհետեւ պարսիկները շիա աղանդին պատկանած լինելով, սիւն-նի աղանդի քիւրդները նրանց իրանց անճանական թշնամի են համարում:

Պատմում են որ Միանդաբի մէջ, մի քանի հազար հոգի մահ-մտականներից պատսպարվել էին մի մկիթի մէջ, բայց քիւրդները չը յարգեցին նրանց սուրբ տաճարն անգամ, չըջա-պատեցին մկիթի շինութիւնը ցախով, խոտով և յարգով, կրակ տուեցին այդ մկիթին և այրե-ցին այսպիսով թէ շինութիւնը և թէ նրա մէջ պատսպարված ժողովուրդը: Մարպատականի մէջ, զփաղաղապէս պարսից զօրքը չը կայ, բոլոր զօրքերն էլ այժմ խորասանում են, որ Ախա-Տիկիի սահմանակից երկիր է: Մինչև որ զօրքերը եր հասնեն, կարող է արդէն ուշ լինել, ուրովհետեւ քիւրդները այժմ թաւ-րիկից երկու օրվայ ճանապարհի

հեռաւորութեան վրա են: Թաւ-րիկին մեծ վտանգ է սպառնում ժողովուրդը թէ քրիստոնէայ և թէ մահմետական փախել և փակվել և թաւրիկի մէջ:

Այդ բարբարոս շարժումը ցոյց է տալիս որ քրդական մի-ութիւնը արդէն կազմվել է, ուրովհետեւ, ինչպէս ասում են այդ ասպատակ քիւրդների մէջ կան ոչ թէ միայն պարսից, բայց և թիւքաց քիւրդներ:

Հէյն-Իբրազուլի յայտնել է իրան անկախ իշխան, խալի-ֆա իր տիրած երկրների վրա: Հաւատացնում են որ այդ շար-ժումը զրգված է թիւքաց կա-ռավարութենից, նրա ծրագիրը պատաստված է Կ. Պոլսում: Լա ճմարիտ, ո՞րտեղից քիւր-դները կոռնենային այդքան թուով կատարելագործված մարտիների հրացաններ և մինչև անգամ թնդանօթներ....

Ուրեմն եթէ իսկապէս քրդա-կան միութիւնը արդէն կազմվել է և եթէ թիւքաց կառավա-րութիւնն է զրգել Հէյն-Իբա-զուլի շահ յարձակվել Պարս-կաստանի վրա, այդ նա արել է նրա համար, որ երբ քիւրդները կանցնեն թիւքաց սահմանը և

կը սկսեն Հայաստանը աւերել և նրա բնակիչներին կոտորել, Բ. Պոլսը կը կարողանայ Լարսպա-լին պատասխանել՝ լես չը գի-տեմ այդ ինչ քիւրդներ են, դրանք իմ հպատակ քիւրդները չեն, դը-րանք Պարսկաստանից են անցել, ես այժմ չունեմ նրանց զսպելու:

Բ. Պոլսը Հայաստանում թէֆօրմներ մտցնելու համար չորս ամիս ժամանակ է պահանջել Լարսպալից: Այդ չորս ամիսայ ընթացքում նա ժամանակ կը վատակի, քիւրդները կաւերեն Հայաստանը, կոռնչացնեն բոլոր հայերին,—եւհա այն ժամանակ հայոց խնդիրը ինքն իրան կը վճռվի, որովհետեւ թիւքաց Հայաստանի հայերը բոլորն էլ ջնջված կը լինեն:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏՅՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՄՈՍԿՎԱՅԻՆ

3 հոկտեմբերի

Ի դուր է հոգում Մեղիտի պ. խմբագիրը իր լրագրի 71 համարում ցոյց տալ, որ Մշակու-նական Բ. ստորագրութեամբ յօդուածով ես զը-րգել եմ ուղում Տաճկա-շայրին, միայն ճոցանից արեւն պահանջելու և շոքա ներկան և ապագան խաղի հանելու: Նպատակով:

Իմ խօսքին առիթ տուցե՛ք Մեղիտի 71 համա-րում լոյս տեսած առաջնորդող յօդուածը, որ պ խմբագիրը այնպէս լիովին հաւատ է ընծայում, Թիւքիայի խաղախ և նեղատու քաղաքակա- իրաւասութեան տակ է եղել, որի միջնորդու- թեամբ թաղաւորից ֆէրմն են բերել տալիս և այսպիսով կաթիլները ետ առնում վաճը: Այս ժամանակներում միայն երկու հարիւր տուն հա՛ լուսաւորական մնացած կը լինէր, որոնք ունե- ից և կարողութիւնը ընկած և կաթիլից հոգեւոր- կանների ձեռքից դուր չապաւում, Թիւքերի հարստաւորութիւններին և իրանց այսպիսի եղ- բարց ասելով լինելներն չը դիմաւորով, նրանցից շատերը կը զարթնեն և շատերը կանցնեն կաթիլի եկեղեցու դիւրը: Սորանով չը բաւականաւորով կաթիլի հոգեւորականները կը կարգաւոր ժողովուրդը, երկարիներին, որոնք մեզանից 100 տարի առաջ կը լինէր խելով շայրի ձեռքից վաճը, յանձնում են կաթիլիներին: Պապիս շայրը կը պատմէ եղել չորս, թէ սուր Յարութեան օրը, երբ պատուա- ղից կըլի Յովնանէս վարդապետը, երկու քաղաք կը հարկն նրա գլուխը և կը գրաւեն վաճը, որը կըլիւմ էր տեղականների լեզուով Սոկոյա Սա- յարի (Սիլիի բիլիս), որի մէջ մինչև իմա կա- տարվում է շայրին ժամերգութիւն: Վատ հետե- լանց ունեցաւ այդ յարիւրակները, որովհետեւ կաթիլի շայրը աւելի բռնացած լուսաւորական- ների վրա, որոնք թուով 10—20 անգամ քիչ էին: Կաթիլիները կառավարում էին չաւրիչներին և երե- չարներին և չաւրիչն էին տալիս չալ լուսաւոր- կաններին: Այս կաթիլի կերի խաղաղ գիւրդը տարանք 100 տարի առաջ: Անուշեան սակաւա- ղած չալ լուսաւորականները շինում են սուրբ Ստեփանոս եկեղեցին Դեբ Մազա կոչված քա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԱՍԽՈՒՆՔ

1 հոկտեմբերի

Տեսնելով որ Մշակ լրագրի գլխաւոր նպա- տակն է ընդհանուր ազդի օրցան լինել, նրա լու- սաւորութեան, յաւա չաղիւթութեան, միութեան և սիրով վրա խօսել առանց խորթութեան կ'օժի, ես կամեցայ Ախալցխա քաղաքի շին մասնում, Ռա- պատ Թաղի մէջ բնակվող չալ կաթիլիների մա- սին տեղեկութիւն տալ: Մշակին համարեցիք միտում առաջին անգամ տեղի ունեցաւ, Հայ-կա Թաղից ստորագրութեամբ մի յօդուած, որը բաւա- կանի արձագանք գտաւ մեր հասարակութեան մէջ: Յիշատ կա յիշիներ այժմ բոլորովին լե- ղունի կորուսել են: Ես այս անգամ չուզեցայով երկարացնել նամակ, կիցիական ժանթիւնցիկ ընթերցողներին մեր եղբայր նեղկայի և անցա- վին ինչ:

Մոլայե Մոլայե Խորենացին գրում է, Ախա- ղեան Ճալը կամ Ճալոյ աշխարհ կը կոչվի Ճալոյ պալատութեան ժամանակ: Այդ երկրի չալ-կա- թիլի բնակիչները շատերը իրանց լեզուն կորու- սել են և գուցէ բոլորովին կորսուել, եթէ այժման ուղղութիւնը շարունակեն մեր հոգեւոր պատուե- իները, որոնք ծնած և շարժված են միջնադա- լեան հոգով և միտքով արդարաւորապէս առա- ղանում: Մեր պատմիչ և գերապատեւելի չալ-

րներ ինչ ուղում որ մենք կաթիլի չայրա զանա- ցանք ազգ և կոնք բաւեր, նրա միտք բաւա- ղում են, թէ Վ. տիկանը հաստատեց մեր պապի անսխալականութիւնը. ով կոռնենայ յարակու- թիւն չալ-լուսաւորականների հետ, նա կենթադ- կի քաղաքանում չարաչար տանջանքների: Սի- ռակ, մի կաթիլի կիցաւոր էր եղած մի չալ լու- սաւորականի երկխայն, մեր յարգելի տէր Պ... կամնում եմ անխաղի ձեռք մեր բնիկ Ճալոյցու անցեալի վրա: Սկզբում կաթիլիկութիւնը հաստա- տեցաւ Ճալոյ աշխարհում Ունիթներին ժամա- ղանի, ինչպէս կառանդեն մեր մեր պապիւր և մա- մուր և վկայ է այն չայապատուր Յովնանէս ե- կեղեցու արձանագրութիւնը, որը շինված է չինչ- երրորդ դարու վերջերում և վերջերի սկզբնե- րում: Ա եկեղեցին ունիթներին ժամանակ լեզուն և թէ արարողութիւնը կաթիլի ազգային եկեղեցու կերպաւ անը տնի: Մոլայե կը պատմի իր անտուրաղի պատմիչ բնիւնը, երբ խելցին ունիթները չայրի ձեռքից սուրբ Յովնանէս եկեղեցին, այդ ժամանակից սկսեալ չայրը իրանց

տներից մէկուն մէջ սկսան կատարել իրանց ա- ղօթը, (որը կոչվում էր ժամ տուն: Անցան տա- լիներ, դարեր, մի օր լուսաւորական չալ կ'ըն- մէկ կորցնում է իր սիւնարը, երբ գնում է փրձա- նելու, մտնում է անտառի խորքում, յանկարծ աչքին դիպում է մի չայապապ վաճը: Որի շինած էր արդեօք այդ վաճը, որ միաբանութեան էին պատկանում այն խելցի,—ոչ ոք չը գիտէր: Ենչ- պէս վկայում է մի լեզուրը չայապապ չայապա- րականների մէջ չար Սիլիանանը, և որի իշա- տակալիւր եւ մնացած է մինչև իմայ այդ Ներսէս Մեղիտ կաթիլիկոսի կառուցած վաճը էր, որ գտնվեցաւ իր բոլոր զարդերով: Այն ժամանակ չայրը ունեցան իրանց համար եկեղեցի: Բայց այս էր եղաւ առիթ մեծամեծ խռովութիւնների, կոծերով և համոզմամբ բաժանված, միացող ազգի մէջ: Երկպառակութիւնները յայտնի կը լինեն, ե- թէ երկականց այն ժամանակվայ կործանաւոր- թիւնը թէ լուսաւորական և թէ կաթիլի եկեղե- ցականների մէջ: Հայրը, որ մինչև իմա չէ կարող որդի ազգ և կոնք բաւերի տարբերութիւնը, այն ժամանակի բարեւ աւելի եւ մոլեւաւորութեան մէջ կը լինէր: Միջ վատի, ժամանակը կը չաւ- կցնէ....

Խռովութիւնները օրէջօր կը շատանան նորա- ղիտ վաճի մասին և կաթիլիները կը կարգաւո- ռաւային և լուսաւորականներից կը խնդ փախչի: Լուսաւորականները ուղղակի Կարմիր վաճը վա- նաւոր կը դնեն (տաճկաց տիրապետութեան ժամանակ Ախալցխայի վիճակը Կարմիր վաճի

Հայ-առաքարդականներին: Նրանք զգողենցին Քրիստոսի, Կարոյ, Կրիստոսայայ: Երբ ձայնակարդ զգողականները եկան Արցախայում, այնպե՛հ կը լինէր 42 առաքարդական: Կը պատմէր թէ, մեր պատանիները վերադարձան ապուրանքային հետեւ ապ զիր բռնեցին, այն է ճանաչողական ինչ-որ կողմէ կոչեմք արարողականը սխալ ընել վրացեթէն լիովութ: Միշտ հայր Յոսիպ (Միշտ. Թեոփ.) և ծայրագոյն վարդապետ Պետրոս Խաչատրեան իկանցիմալ գաւը, վրաց թեոփոն տիր պետեմ էր, դիպեմ աւանդին հանքը եղաւ, որ քանի մարդիկ մէջ մայրենի լիւնը: Այս ձայնակարդական Մէլ զանրիկապօղից ժամանց Միշտ. ցիսայ տր երիտասարդ տրեղայ Մէլ զանքը Արարտեան, միկնարտեան ուխտին, որը իր զ տարապալկութիւն ստացան էր հայր Յոսիպին և ապա հայր Սիրեմ Միշտեան: Մայր. խոյժ երիտասարդի մէջ կը տեսնէր ի մի ժամ զապարտարական զոյ: Սրը հայոց զապարտարականը հաստ Արցախայն Կարապետն ապ եպիսկոպոս Բագրատեան: առաքարդական հայր Յոսիպին եւաւ ըր յառաքարդական տըլ պիտիտիւնը և արտիկն կապիկցեալ զոյաւ ըստրեւեւեմիւն, միկն իմային առաքարդական զապարտարականը: Այս եպիսկոպոսն առաքարդականը կատարեմեան և հայ կաթողիկոսի զապարտարականը: Այսպէ՛ս պէտք է վրաց կաթողիկոս մայրենի լիւնը, որովհետեւ զապարտարականը:

